

Om Hedemosers Opdyrking navnlig ved Forbrænding.

(Fremstillet i Indberetninger til det Kongl. Landhuusholdningselskab.)

Nogle Landbosforeninger i Jylland bleve under 13de October 1855 fra Landhuush. Selskabet tilstrevne saaledes:

„Ligesom der i det Hele taget spores mærkelige Fremstridt i Jordbruget her i Landet, saaledes er navnlig i den nyere Tid betydelige Strækninger af raae Jorder bragte under Dyrkning, hvilket blandt andet har været Tilfældet med nogle af de paa flere Steder i Jylland forekommende Hedemoser, hvis Opdyrking i Almindelighed forberedes ved Overskorpens Forbrænding. Det er anseet usikkert at erhverve nærmere Oplysninger om denne Operation for at Resultaterne af Fleres Erfaringer i denne Retning kunde blive samlede og ved i sin Tid at bekendtgøres komme Andre tilgode. Man tillader sig derfor at anmode (Titel) om at bevise Landhuush. Selsk. den Velvillie, i alt Fald, forsaavidt dertil maatte findes Anledning, efterat have givet praktisk kyndige Mænd ogsaa udenfor Landbosforeningen Leilighed til derover at yttre sig, at ville hertil indsende Besvarelse af følgende Svergsmaal:

- 1) Hvorledes maa Mosegrunden være bestaffen for at den med Fordeel kan opdyrkes ved Hjælp af Forbrænding?
- 2) Kan denne Brænding uden Skade og uden at udtømme Moseens Frugtbarhed gjentages? og hvorledes maa Mosebunden i saa Fald være bestaffen?

- 3) Gives der Mosebund (ei Sandhede) i Jylland, som efterat have ydet nogle Afgrøder efter Forbrændingen udtømmes og bliver ufrugtbar?
- 4) Hvilken er eventualiter den hensigtsmæssigste og mindst be-
kostelige Opdyrkningsmethode for saadan Jordbund?
- 5) Hvilke andre Jorder end Mosebund kunne hensigtsmæssigen
opdyrkes ved Hjælp af Forbrænding?"

I det den forestaaende Skrivelse er optagen i Landhuush. Selskabets nylig udfomne Aarsberetning for 1855, knyttedes dertil den Bemærkning, at nogle tildeels udførlige Besvarelser ere indkomne, hvorhos tilføies, at dersom iøvrigt Noget maatte finde sig foranlediget til uden særlig Opfordring at meddele Bidrag til Spørgsmaalenes tilfredsstillende Besvarelse, da ville ogsaa disse Svar være Selskabet kjærkomne.

Foraaaviddt de hidtil indkomne Redactionen overladte Besvarelser (fra Viborg, Ribe og Hjørring Amter) kunne antages at have Interesse for en større Læsefreds, meddeles de nu nedenfor:

1.

(Af Godseier Kiølsjen til Lynderupgaard i Rinds Herred, Viborg Amt.)

Til 1ste Spørgsmaal:

Mosegrunden maa, for at den med Fordeel kan opdyrkes ved Forbrænding, være af den Bestaaffenhed, at den ved Udgrøftning kan blive saa tør og fast, at Creaturene kunne gaae paa den uden at træde altfor dybt. Naar Grunden er bleven tør, foretages omtrent ved Midtsommerstid en temmelig dyb Bløining, eller ogsaa tilberedes Jorden ved Afstøring og Hafning af de Tuer, som Mosebunden sædvanlig er opfyldt med, saa jevn, at man med en Harve kan gjøre den til en nogenlunde jevnr Flade. Hvad der af Grøfterne optages, indkastes paa Algeren og planeres der. Man lader Algeren henligge Vinteren over; indtræffer der Frostveir, som gjør Mosen saa fast, at Arbeidscreaturene ikke kunne træde igjennem, efterat Jorden igjen er saameget optøet, at derpaa kan harves, da er dette den bedste Tid at harve Mose-

bund; thi den svampagtige Løvemaße lader sig lettest smuldre, naar den er vaad og saa at sige hænger fast ved Grunden. Jo mere Vand der staaer paa Algeren, naar det ikke gaaer heelt over Furerne, desto bedre er det. Man harver Algeren saalænge, indtil den er opharvet saa dybt, som Harven kan gaae, og Overfladen seer ud som en tyk Vælling. Den henligger urørt, indtil Foraarsstørren kommer, da overharves eengang, og naar den er bleven saa tør, at den kan forbrændes, maa man nøie passe Tiden, at Jorden hverken er for tør eller vaad; i første Fald vil den brænde for dybt, i sidste Tilfælde slet ikke. Bliver Vinteren ikke saaledes, at man kan harve, maa man bie dermed indtil Foraaret. Anseer man Bunden for tør nok til Forbrænding, sætter man en Dag, naar det blæser, Ild mange Steder paa Algeren; der afbrændes saameget af hele Overfladen som 1, hrst 1½ Tomme dyb. Vil Ilden et enkelt Sted gaae for dybt, kaster man vaad Jord paa den. Efterat denne Forbrænding er foregaaet, besaaer man Algeren strax — thi ellers vil Affen blæse bort — enten med Havre eller Byg og harver dette ned i Forening med Affen. Er Forbrændingen godt lykkedes, saaledes, at hele Overfloden er forbrændt, da kan man vente sig en meget god og fortrinlig Afgrøde. Man paaseer nøie, at Furen ikke gjennembrændes; thi da har Sæden kun den ikke ublufte Mosebund at drage Næring af og da mislykkes den ganske. Efterat der er taget Foraarssæd, maa der gjødes til Vintersæd, og Hveden lykkes langt bedre end Rugen, endskjøndt Rugen som oftest giver en god Afgrøde, naar den er saaet tidligt. Mosen kan derefter give 1 eller 2 Afgrøder Foraarssæd og udlægges saa med Græssro, hvoraf Thimothie og Flvielsgræs lykkes bedre end andre Græsarter. Den her anførte er den mindst bekostelige, hurtigste og sikreste Maade at bringe Mosebund under Cultur paa. Man skulde vel synes, at det er for hastig at ville forlange Sæd paa den første Pløining, men det har hidtil dog ikke slaaet mig feil, endskjøndt Harvningen paa Frostens om Vinteren stedse har viist sig meest fordeelig.

Til 2det Spørgsmaal.

Mosegrundens Forbrænding kan uden Skade og uden at udtømme Mosenes Frugtbarhed gjentages, naar den har været ublagt i nogle Aar til Græsning. Naar man optager den paany til Sæd, da pløier man idetmindste et Par Sommer dybere end første Gang og bruger den samme Fremgangsmaade for at gjøre den stiftet til Forbrænding. Forbrænding kan gjentages eengang i hver Rotation, men man sørge for bestandig at pløie dybere, saaledes at det er den oppløiede Jord man forbrænder og ikke Oversforpen.

Til 3die Spørgsmaal.

Der gives vel i Jylland Mosebund, som efterat have givet Afgrøder efter Forbrændingen udtømmes og bliver ufrugtbar. Men dette beroer deels paa, at selve Mosebunden er saa at sige et Torvelag, der nærmer sig Bruunkul, og deels paa, at Mange forlange, at Mosegrunden skal vedblive at give Sæd uden at faae Gjødning.

4de Spørgsmaal ansees besvaret ved 1ste.

Til 5te Spørgsmaal.

Foruden Mosebund kan anden Kjærbund af hvilket som helst Slags hensigtsmæssigen opdyrkes ved Forbrændingen. Man behandler dette paa ovenmeldte Maade, og det er ikke alene den udbrændte Afse, der gavner Sæden, men det er ogsaa den Torring, den underliggende Bund erholder ved Forbrændingen. Man troe ingenlunde, at enhver Mosebund eller Kjærbund er ligegodt stiftet til Forbrænding; thi det er ingenstinde Tilfældet, men det er vist, at Forbrændingen hjælper paa dem alle mere eller mindre, og saavidt min Erfaring strækker sig, da har den Bund været den bedste til Forbrænding, som har indeholdt de fleste Plantedele og Rødder; dog det gaaer her, som det gamle Ordsprog siger: „Man skal stikke sin Finger i Jorden og føle, hvad Bund man er paa“; dette maa man ikke glemme, naar man vil opdyrke Mosejord.

Den 13. December 1855.

(Af Raadmand G. Bøye til Østereglgaard ved Viborg.)

Over Spørgsmaalene angaaende Mosejorders Forbrænding er jeg anmodet om at erklære mig, og da Sagen især for Jyllands Bedkommende er af megen Bigtighed, og saaledes har Krav paa en alsidig Drøftelse, er der saameget mere Anledning for mig til at imødefomme denne Anmodning og besvarer derfor samme herved, uden dog strengt at holde hvert Punkt for sig.

Hvad der gjelder om enhver Jord, hvorpaa det ønskes at ædle og nærende Planter skulle trives, gjelder ogsaa om Moserne, nemlig at det overflødige Vand afledes, og hvor en Mose har saa meget Fald at dette kan skee til en Dybde af 12 til 18 Tommer, der lader den sig ogsaa cultivere med Fordeel, og i Reglen bringes til en større Frugtbarhed end sædvanligt Algerland, enten det saa bruges til Korn eller Græs. Vandafledningen, der hidtil er skeet ved aabne Grøfter, maa iværksettes i Forhold til Mosenes Vandholdighed med større og mindre Afstand mellem Grøfterne, nemlig 20 til 30 Fod.

Moserne ere af forskjellig Bestaaffenhed, og derfor ogsaa i Henseende til Cultivering mere og mindre vanskelige og kostbare at opdyrke, ligesom de ogsaa i hoi Grad ere forskjellige i Henseende til det paafølgende Udbytte.

Moserne heri Jylland kunne deles i 3 Hovedafdelinger.

Den Første med et større løst Overlag (umbertiden indtil 2 Alen) der bestaaer af et guult eller brunnt sammensiltret Lag af usfuldstændigt forraadnede Planter og Planterødder.

Den Anden med et lignende men kun tyndt (2—6 Tommer) Overlag, men iøvrigt med Underlag af fast sort Løv.

Den Tredie, der bestaaer af sort Mudder, der ogsaa er fremkommet ved Forraadnelse af Planter, men som ved Tilfylling, eller hvor der kun er et tyndere Lag, ved Oprædning af Kreaturer af Undergrunden, er fremkommet noget Sand.

Den førstnævnte Art af Moser er den, der er den besværligste at cultivere, og giver i Begyndelsen det mindste Udbytte,

men den lader sig med noget mere Arbeide bringe i en lønnende Culturstand.

Saalænge det svampede løse Overlag ikke ved Forbrænding og Paaførsel af Jorddele er givet Fasthed, opsuger det Regnen lig en Svamp i stor Mængde, og slipper det indslugede Vand kun ved Fordampning i Varmen, og maa derfor gives en anden Natur, og som lader sig tilveiebringe paa følgende Maade.

Der pløies saa dybt muligt i Efteraaret, og i det paa følgende Foraar medens Frostene endnu binder de nederste $\frac{2}{3}$ Dele af Juren til Underlaget harves det stærkt, saa at den øverste $\frac{1}{3}$ Deel af Jurene er revet fra denne og under Harvningen fordeelt i de Abninger, som den første Pløining har efterladt. I samme Mars Juni Maaned efter flere Dages kraftig Tørveir, gives en let Overharvning, hvorved Smaaeknoldene løsriveres fra deres Forbindelse med Jordfladen. Det henligger da i 1, 2 à 3 Dage, og er da tjenligt til at brænde. Der samles da af en Arbeider i Vind siden paa Ageren med en Rive eller med Haanden, smaae Bunker af de tørre Knolde i 10 til 15 Alens Afstand fra hinanden, hvorefter kommer en Anden, som ved Fyrstikker, Lyng eller Halm bringer Bunkerne til at brænde, og derpaa en Tredie, som spreder de glødende Bunker til begge Sider langs Ageren i Vind siden. Ved saaledes at spredes tænder den allerubetydeligste Funke og udbreder sig successiv ved Vinden udover hele Fladen. Brændingen vedbliver da i flere Dage enten indtil det Tørveagtige er opbrændt eller Regnveir indtræder.

Saa snart Jlden er slukket besaaes Rosen helst med Bikkehavre, der nedharves i Forbindelse med Asten. Efter Høsten pløies den paany helst noget dybere og behandles i det paa følgende Foraar i alle Henseender som foran er paaviist, og atter med Paasaaening af Bikkehavre, der nedharves med Asten. I det derpaa følgende Efteraar udføres paa Stubben 2 til 300 Læs helst Veermangel, men i Mangel deraf Leer eller grovt Sand, og efterat dette har ligget spredt Vinteren over, gjenmarbejdes dette i Foraaret med Harven, og hvorefter Saaeningen

enten af Billehavre, Havre eller Boghvede kan iværksættes. — I Efteraaret pløies og harves for at jerne Overfladen for Kjørselen, og der gives (altsaa paa den anden Side af Juren) en lignende Paaførsel af Mergel, Leer eller Sand og besaaes, altsaa 4de Gang, med en af de førnævnte Sædearter paa samme Jure og uden Bløining, men efter en forudgaaet stærk Hærning. — Herefter vil nu Mosen være skiftet til at tages under Behandling som al anden Jord og give al Slags Sæd i rigelig Mængde og af god og vægzig Qvalitet.

Mit Forsvar for denne Behandlingsmaade er:

a) at jeg ved Brænding 2 Gange tilveiebringer Afsten i Mængde, der som bekjendt er et særdeles virksomt Middel til at mætte eller frigjøre Mosejuren, og derved bevirke at Luften kommer til at gjøre sin Indfyldelse gjældende til Formuldring af Planteresterne, hvoraf Mosen bestaaer, og derved tillige bevirke at den bliver mere compact og saaledes forandrer sin svampagtige Natur.

b) At Paaførselen af Mergel osv. endydeligere gjør Overlaget fast og compact og byder Planterne de nødvendige uorganiske Stoffer, som ellers mangle i Moserne, og uden hvilke ingen vægzig eller staaende Sæd eller nærende Græs kan ventes.

og c) at jeg ved Brænding opnaaer en langt hurtigere Formuldring end ved sædvanlig Brak, der ved slige Mosejorder vilde medtage flere Aar.

Den anden Art Moser ere lettere at pløie og cultivere, dog tilraader jeg i det Hele samme Fremgangsmaade, som med den Førstnævnte, naar undtages at en Paaførsel hver Gang af det Halve af det foranstøede Quantum Mergel, Leer eller Sand kan være tilstrækkeligt i de første 6 Aar, men hvis den da fremdeles vedblivende holdes under Pløien til Korn dyrkning, hvor en yderligere lignende Paaførsel ikke spares; thi Muldmængden forøges stadigen, og efterhaanden som Oplosningen foregaaer vil Jorden blive pulveragtig, og i Regnveir blive altfor compact og i vedvarende Tørveir altfor let til at udtørres,

hvortil dens mørke Farve ved Solstraalernes fuldstændigere Op-
sugning endmere bidrager.

Den tredje Art Moser, eller som vel rettere bør kaldes Kjør, der alt har en Blanding af Sand, eller som kan med-
deles dette ved at der af Grøvterne, som drages imellem Agrene,
udkastes Indholdet paa Ageren, behøver derfor i Reglen ingen
Paaførsel, medmindre Løvvejorden ikke var at faae til at brænde,
da den i dette Tilfælde maatte paaføres Mergel til Befordring
af Løvens Formuldning, og da behandles liig anden Ager-
jord med Brakning. Men lader den sig derimod brænde og
den desuden indeholder de nødvendige uorganiske Dele, saa er
her intet andet at gjøre end at pløie i Efteraaret, harve i For-
aaret paa Frostent, samt harve, brænde og saae Blandsæd i Juni
Maaned, og denne Slags Moser, behandlede saaledes i 2 paa
hinanden følgende Aar, vil da være tjenlige til al Slags Sæd
og til Græs.

Saalænge der er Mosejord i Mosen, og Vandet ikke er
til Hinder, kan Brænding gjentages; men jo oftere dette skeer,
jo mere pulveragtig bliver den, og Paaførsel af uorganiske Stof-
fer vil være nødvendig. Desuden vil den Klage stedslyde,
om det der er avlet paa alle egentlige Moser, som ingen Paa-
førsel har faaet, at Kornet er smaat og af ringe Vægt og
Straaet og Græsset udvøit, der jo finder sin naturlige Forkla-
ring deri, at Kiselhyren m. v. mangler.

Den førstnævnte Art af Moser vil ved Opdyrkning ude-
lukkende ved Forbrænding vel kunne lønne det dermed forbundne
Arbejde, men dog ikkun ved Paaførsel af uorganiske Bestanddele
give sikke og rigelige Afgrøder af Korn og Græs, idet den
desuden ved sin Voresitet er altfor afhængig af Veirliget. Der-
imod vil den anden Art bedre kunne hjælpe sig med udelukkende
Forbrænding, naar den i det Mindste i den halve Tid er ud-
lagt til Græs, og ikke giver mere end høist 3 Halme i Rota-
tionen. Den vil i modsat Fald komme i den foranførte pul-
veragtige Tilstand, der da ogsaa vil indvirke skadeligt paa Græs-
vegetationen. Mose- eller Kjørjord, som alt har nogen Sand-

blanding (den 3die Art Mose) vil ikke lettelig komme i den nævnte pulveragtige levende Tilstand, men den har da ei heller et saa stort Lag af Planterester, og en her oftere gjentagen Forbrænding vil udtømme Muldet, hvad der jo bør nøie vaages over at der ikke skeer. Behandlet paa den foransførte Maade, vil en Forbrænding ikke medtage mere end 1 høist 2 Tommer af Moselagets Tykkelse, og der er ei heller Grund til Frygt for, at Branden skal trænge ned i Mosen, naar Bløiningen er foregaaet Aaret forud og Brændingen skeer i det paafølgende Foraar, idet Fugtigheden fra Vinteren da endnu er tilstede i saa rigelig Mængde, at Jlden ikke kan trænge ned. Klagen over at Moser blive ufrugtbare, finder i Reglen sin Forklaring deri, at de i Begyndelsen indeholdt nogle uorganiske Stoffer tilførte ved Vinden og Vandstøvl, men som, da de kun vare saa, derfor ogsaa snart udtømmes især efter at have været udsatte for Jldens Paavirkning. Saadanne Stoffer maae derfor tilføres Moserne og Klagen over Ufrugtbarhed vil da ogsaa forsvinde.

Af andre Jorder end Mosebund, som hensigtsmæssigen kunne odnyrkes ved Hjælp af Jlden, vil jeg nævne Heberne med et tykt Morlag, hvoraf der findes store Strækninger i Hammerum Herred. Saadanne Heder, som i Aarhundreder have været sparede for Afgravning af Bladtørv, have samlet tykke Lag af Rester af Rødder, Blade og udgaaet Lyng. Heder med et Lag Mor af 6 Tommers Tykkelse ere der ikke sjeldne. Dette Morlag, som det hedder, er imidlertid langt vanskeligere at bringe i opløst og forraadnet Tilstand end Moserne, idet Jordstørvet tillige fra Lyngaffaldet har modtaget en betydelig Deel Gærvestof, men ogsaa her vil Jlden formaae i en kort Tid at udrette, hvad flere Aars Brækning ikke kunde tilveiebringe saa fuldstændigt, især hvor der ikke er Mergel, som just paa de store flade Heder i Hammerum Herred er sjelden at finde. — Var det nu muligt at affrælle en Fure af et Par Tommers Tykkelse med Bløven, saa vilde denne Skrællingsmaade være den hurtigste og mindst bekostelige, men da dette ikke lader sig gjøre fordi der stedse ere nogle Ujevnheder, saa vil jeg til saadanne

Heders første Cultivering foreslaae, at benytte svenske Arbeidere til at affkrælle et 2 Tommers tykt Lag, som i Forening med den derpaa værende Lyng tørres og brændes, for derefter i Afte at spredes over det Hele og strax tyndt nedploies. Det næste Foraar imedens der endnu er nogen Fugtighed i Jorden harves om muligt paa tværs og derpaa ploies noget dybere. Det paaafølgende Foraar harves atter ligeledes helst paa tværs, ploies ved Midtsommerstid ligeledes paa tværs, harves, og gives nu i det 3die Efteraar den sidste Ploining, og besaaes derpaa med Rug. Efter Rug kan der tages Kartofler i det 5te Aar, og i det paaafølgende 6te Aar Havre med paaaaet Græsfrø, hvoriblandt der vel kan være Hvid-, men ikke Rødfloer. — Underlaget paa disse Heder er i Reglen grovfornet, fortagtigt Sand, der dog i Almindelighed holder stærkt paa Vandet, og Undergrundsploining vil derfor ogsaa her gjøre sin Nytte. — Det er en Selsfølge, at Gjødning her, som overalt, vilde gjøre god Virkning, men den høves ikke i de Egne, hvor Arealerne, som alt i Forveien ere under Ploven, ere altfor store. Jeg betvivler iøvrigt ikke, at et bragt Offer af kunstig Gjødning vilde her give gode og lønnende Resultater. — Paa den foranførte Maade ville Hederne af den nævnte Bestaaffenhed utvilsomt kunne opdyrkes, og lønne Arbeidet, men naar den saaledes opdyrkede Hede atter optages til Dyrkning til Korn, er Gjødske umdværlig; thi Forbrændingsexperimentet kan og bør ikke gjentages. — Overalt er Agerdykningsmaaden med Mergel langt at foretrække for Forbrænding idet det er noksom bekjendt, at Lyngen ikke atter i en lang Aarrække indfinder sig paa merglede Jorder, men at den derimod atter om 5 til 8 Aar viser sig paa Hedejorder, som ere opdyrkede ved Hjælp af Afte.

Wiborg, d. 28. Decbr. 1855.

3.

(Meddeelt af Proprietair Rindtorff til Himmestruu).

Norberggaard, beliggende en Mil nordenfor Løgstver, ved Lillingsfjorden, har jeg eiet siden 1838, og har jeg der siden den

Tid opdyrket 115 Tønder Land geometrisk Maal, næsten aldeles ved Overflorpens Forbrænding.

Ligesom Nørberggaards Kjørjorder egne sig fortrinlig til denne Opdyrkningsmaade, saaledes vil den samme være særdeles anvendelig ikke alene ved de fleste Kjørjorder, der ligge omkring Liimfjorden i store Strækninger og ere af lignende Bestaffenhed, men overalt, hvor den tørveagtige Overflorpe ikke har over $\frac{1}{2}$ Alens Tykkelse.

Mine Kjørjorder bestaae i Overfladen af et sort tørveagtigt Lag, som dog indeholder ikke saa Procent Sand og er af en Tykkelse af saa Tommer indtil over en Alen. — Mæest fuldkommen er Opdyrkningen lykkedes mig, hvor jeg, efterat det øverste enten med Overtørspaden eller med Ploven affrællede Lag var brændt, kunde til anden Pløining pløie noget af Underlagets hvide Sand op til Blanding med den mørke Jord; den første Jure gjorde jeg gjerne saa tynd som muligt, for at Aften ikke skulde komme for dybt ned. Undergrunden bestaaer overalt af fint hvidt Sand, som forresten ikke indeholder saa frugtbare Substantier, idet den, hvor f. Ex. Vandløb have bortrevet Overflorpen, danner en saadan igjen inden ret mange Aars Forløb.

Under denne hvide Sand kommer Limen, hvoraf Fjorden har Navnet, og som paa Nørberggaard i Nærheden af den gamle Agerjord naaer saa høit op til Overfladen at jeg endog har maattet hugge de dybere Grøfter ned i den; men da Limen eller Kalken er fuld af Revner, har dette ogsaa virket, som om Jorderne i Nærheden af disse Steder vare drainede.

Den Fremgangsmaade, jeg har brugt ved at iværksætte Nørberggaards Kjørjorders Opdyrkning, har været følgende:

Først har jeg anlagt Hovedgrøfter med Bunden rigelig 2 Alen under de Glader, som skulde opdyrkes. Aaret før Opdyrkningen og Saaningen skulde stee, har jeg kastet Skjælgrøfter imellem Faldene og andre Grøfter af Middel-Størrelse. Det Aar, jeg vilde besaae Jorderne, begyndte jeg saa tidligt som muligt at affrælle Overflorpen, (ved at affrælles tidligere

bliver den nedtrykt og taber meget af sin Brændbarhed), enten med Ploven eller paa de fleste Steder hellere med Tørvespaden, hvilket stete i Accord for $2\frac{1}{2}$ til 4 Rd. pr. $\frac{1}{2}$ Tønde Land. Da Kjæret paa mange Steder bestod af Tuer af indtil $\frac{3}{4}$ Alens Hvide, hvorefter Kreaturerne i den tidligere vaade Tilstand havde borttraadt Skjolden aarligen, kunde paa disse Steder ikke være Tale om andet, end om Tuernes Afgravning paa omtrent den halve Hvide, saavidt muligt i Skjættet mellem Moor og Muld; Muld kalder jeg her det næstøverste Lag, som vel bestod af Sand, men var mørk af Farve, og hvor Planternes Rodfletning ikke mere var ene fremherskende.

Tuerne bleve ved Afgravningen vendte med den laadne o: begroede Side nedad, og bleve disse saavidt muligt lagte tværs over de derimellem udtraadte Gange. Dette Arbejde søgte jeg at faae tilendebragt til Begyndelsen af Juni Maaned, i hvilken den stærkeste Tørvetørre pleier at indtræffe. Saasnart det Afgravede var tørt nok dertil, blev det tændt først med Svovlstikker og siden med de stærkest med Græs eller Lyng bevorede afgravede Stykker, som bleve stukne paa Forke og brugte som Fakler, indtil de snart maatte afløses af det næste det bedste Stykke, som laae forhaanden. Adskillige større Flader kunde brænde aldeles, uden at der behøvedes Reising eller Opdyngning af de afgravede Stykker, men naar de vare ikke sunderlig bevorede eller for tykt afstrællede, eller Veiret var vaadt, saa kunde der ikke brændes uden Reising og Opstabling, og her bleve desto større Dyrger nødvendige, jo mindre Materialet var brændbart. I dette Tilfælde kan let en aabnere Opstabling til Tørring, (ved en tættere Ophobning kunne de fugtige Tørv let gaae i Forraadnelse og derved blive ubrændelige) og til Opbrændingen en tættere Stabling blive nødvendig. Det følger af sig selv, at Asken maa spredes vel igjen, naar Brændingen foretages i Dyrger, hvilket jeg altid har været nødt til paa de Flader, der vare saa jævne, at de lignede Eng; disse har jeg helst afstrællet med Ploven og har derefter

overskaaret Jurerne med Svaden, for at reises til Tørringen, i Stykker paa 1 à $\frac{1}{2}$ Alens Længde.

Saa snart Brændingen var saavidt fremstreden, at Bløiningen kunde begyndes, maatte denne ikke opsættes, for at ikke Aften, forinden denne foretoges, kunde bortblæses eller paa anden Maade tabe Kraft. Saa snart Aften var, helst grundt, nedpløiet, blev Jorden harvet, hvilket paa mange Steder var, saa libet virkende, at det maatte stee med 16 à 18 Tænder, men i Almindelighed med 8 à 10. Derefter besaaede jeg Jorden med Raps, i Begyndelsen for den billigere Udsæds Skyld, siden for det gode Udbyttes Skyld. Dog troer jeg ogsaa, at jeg vilde have tabt en Deel af Aftens Gjødningskraft, hvis jeg ikke havde besaaet Jorden snart efter Afbrændingen, som ikke vel kan udføres til andre Tider end i den tørreste Aarstid. Desuden bidrager Rapsen med sine store Blade meget til Jordens bedre Forraadnelse til den følgende Sæd. — Naar jeg kunde saae Jorden besaaet inden medio Juli, pleiede jeg ikke at saae over $2\frac{1}{2}$ à 3 Potter pr. Td. Land. Samtidig med Saaningen bleve de mindre Brak- og Stikgrøsters Kastning udført, fordi disse tidligere vilde have været i Veien ved Brænding, Bløining og Harvning, og nu hjalp det af Grøfterne Opkastede, som ikke var nær saa seigt som den øvrige Jord, betydeligt til Sædens bedre Dækning, naar det blev spredt godt.

Rapsen pleiede i den første Tid efter Saaningen, navnlig naar ingen Regn fulgte, at have et noget sygeligt Udseende og gjorde heller ingen synderlig Fremgang. Men saa snart den med Roden var kommen igjennem det Jordlag, hvorunder Aften laae, begyndte den at vore overordentlig frodigt, saaledes, at jeg endog et Aar tabte en Deel af den bedste Raps ved at den gif i høie Stofke om Efteraaret, hvor der dog ikke var saaet fulde 3 Potter pr. Td. Land. Indtil dette stete, stod jeg i den Formening, at 3 Potter pr. Td. Land maatte være en tilstrækkelig tynd Sæd. — Naar jeg oprykkede en Rapsplante, hvis Stofke ofte vare af over 1 Tommes Tykkelse, saa sandt jeg, at den manglede den ellers Planten tilhørende Pæle-

rod, hvorimod Roden i Affelaget havde fordeelt sig i horizontale Grene. Jeg har efter denne Fremgangsmaade avlet indtil over 16 Tønder Raps pr. Td. Land og ikke fundet den ringe nok til Ompløining uden en eneste Gang og det paa et ringe Stykke Jord, fordi Regnen udeblev over en Maaned efter Saaningen.

Efter Rapsen har jeg paa sædvanlig Maade saaet Rug, Byg og Havre, eller Rug og en Kjærv Havre, og i Almindelighed havt tilfredsstillende Udbytte.

Jeg har ogsaa engang, da Brændingen var tilendebragt til Begyndelsen af Juni, strax besaaet Jorden med 6-radet Byg, for at høste endnu det samme Aar saameget mere Foudrage til Vinteren; da arlede jeg 15 Fold af Udsæden. Bygget blev paa Grund af den sildige Udsæd dog temmelig let i Vægt. Ligeledes har jeg nogle Gange, naar Brændingen ikke blev fuldført til Rapsjædetiben, saaet Rug til 1ste Kjærv og avlet godt. Dog blev Jorden i disse Tilfælde ikke saasnart bekvem, som hvor jeg begyndte med Raps. Græsningen var efter den første Sædefølge, uagtet den var meget bedre end det tidligere Kjærgræs, dog tarvelig. Men nu frembringe disse Jorder i anden Rotation en betydelig Mængde naturligt Græs.

Jeg har i Begyndelsen bestandigen manglet Gjødning og ikke været istand til at gjøde i første Sædefølge.

Til Nørberggaard vare ved min Modtagelse af Gaarden ikke uden 67 Tdr. Land Agerjord, hvorpaa min Formand ikke kunde vintersøde 20 Fækturer. Nu holdes der over 80; altsaa kunne Jorderne gjødes vel til anden Rotation. Af de opdyrkede Jorder har jeg merglet cirka $\frac{1}{3}$, men uagtet dette har virket kjendelig gavnligt, navnlig paa Havre og Klover, saa troer jeg dog, at Mergelen virker noget mindre fordelagtigt i Liimfjordens kalkholdige Omegn, end de fleste andre Steder. Jeg maa endnu bemærke, at til Nørberggaard høre saamange Kjærjorder, at der endnu kunne græsses langt flere Hoveder, end der kunne vintersødes.

Jeg har været i det heldige Tilfælde ikke at have forefundet synderligt af tørveagtig Overflade, der var tyffere, end at jeg kunde pløje igjennem og optage det sandige Underlag. Hvor Tørvelaget derimod er tyffere, end at dette kan skee, er indtil og over $\frac{3}{4}$ Alen — et Jordsmon, i hvilket der kan avles Halm, men kun lidet Kjerne — maa jeg, da jeg heri ikke selv har gjort Erfaring, henvise til den af Sprengel nærmere omhandlede Fremgangsmaade med en gjentagen Brænding.

Jeg har i den her beskrevne Opdyrkning ved Overstorpens Forbrænding fundet den største Støtte til et Algerbrugs hurtige Opvning, og maa sluttelig bemærke med Sprengel: „Ulykkelig er den, som eier Jorder, egnede til denne Opdyrkningsmaade.“

4.

(Af Lientecommissair, Proprietair Wiborg paa Søviggaard ved Varte).

I Anledning af en Forespørgsel fra det kongelige Landhuusholdningselskab igjennem Formanden for Landbosforeningen i Ribe Amts nordre Deel, angaaende „Opdyrkning af Mosejord ved Hjælp af Forbrænding“, skulde jeg tillade mig her at fremsætte de Erfaringer, jeg i denne Retning har gjort, saavel heri Jylland, som tidligere under mit elleveaarige Ophold i Holsteen, hvor denne Fremgangsmaade meget blev brugt, navnlig i Eggen omkring Neumünster, Bramstedt, Kellinghuusen etc.

ad 1. Ethvert Stykke Jord, som bestaaer af Tørvejord (Klyne) i mere eller mindre Grad, eller hvis Moderjord er en Mængde uopløst Humus, er tjenlig til Opdyrkning ved Forbrænding. Til første Slags regner jeg de egentlige Tørve moser med Brændtorv (hovedsagelig bestaaende af forraadnede Plante dele) i een, to eller flere Alens Dybde; Enge, hvis Moderjord er meget tørveholdig og idetmindste $\frac{1}{2}$ Alen dyb, men hvis Græsproduction er ringe, baade med Hensyn til Quantitet og Qualitet og ofte blandet med Lyng, Pors etc., og hvor det Fornødne til dennes Forbedring paa anden Maade navnlig ved Overrisling eller Gjødning mangler; fremdeles Heber af samme Bestaaffenhed, men hvor den brændbare Moder-

jord mere bestaaer af saakaldet „Mor“ end af egentlig Tørvejord (Klhne); til anden Slags regner jeg de i Jylland og i visse Egne af Holsteen velbekjendte „Kjær“, hvor Moderjorden vel er tørreholdig, men dog mere bestaaer af en Mængde forraadnede Plantedele (fra en yngre Tid end Tørvejorden) af sure Græsarter, Bors, Ror etc. I det Hele turde man maafee sige, at ethvert Stykke Jord, der indeholder megen Humus, der er vanskelig at opløse ved Mergel, Kalk etc., er tjenlig til Frugtbargjøren ved Forbrænding, og navnlig Tørvejorder, fordi Mergelen i disse saa hurtig synker under Blossurenes Dybde, at dens Virkning efter saa Aars Forløb ikke spores og derfor de ei ubetydelige Omkostninger i Almindelighed ikke blive dækkede, hvorimod Forbrændingen med liden Bekostning i en høiere Grad opløser Humus'en, og i Almindelighed, især med Hensyn til Straaproductionen, giver et større Udbytte, (naturligviis kun paa Jorder, der egne sig til Forbrænding). Man kan som Regel anføre, at hvor Forbrænding skal anvendes uden at ødelægge Jordens Produktivitet maa, som nødvendig Betingelse, den tørreholdige (humusrige) Moderjord være cirka $\frac{1}{2}$ Alen dyb.

ad 2. Ved Forbrændingen taber Jorden 1 à 3 eller flere Tommer af sin Moderjords Dybde, idet dette Quantum brænder af Blossuren og bliver til Aske, meer eller mindre, eftersom Jorden er tør, Veiriget beqvemt og Forbrændingen lykkes. I en Tørvemose, hvor man kan antage, at Tørvejorden sidder idetmindste een Alen og i Almindelighed langt dybere, kan Forbrændingen aarlig i flere Aar gjentages uden at Frugtbarheden aftager; jeg har her paa Søviggaard brændt et Stykke Tørvemose af cirka 8 Td. Lands Størrelse, hvor Tørvejorden sidder cirka 2 Alen, i 3 paa hinanden følgende Aar, og samme Mose var brændt 2 Aar i Forveien førend jeg kjøbte Gaarden, altsaa i 5 paa hinanden følgende Aar og jeg har hvert Aar avlet Leieforn; det 6te Aar brændte jeg ikke, da jeg antog, at en tilstrækkelig Mængde Humus var ved de forrige Forbrændinger opløst for at give endnu en god Afgrøde, og min Forventning stufedes ikke, idet Havren blev ndmærket og

den i Havren saae Timothei lover et meget godt Udbytte. Hvor Tørvejorden er saa dyb, at man ikke risikerer i nogle Aar at brænde den aldeles op og naae Undergrunden (sædvanlig suurt Sand) kan Forbrændingen fortsættes flere Aar uden Skade; dog er det hensigtsmæssigt, at lade Jorden, efter 3 à 4 Aars Forbrænding ligge ud med Timothei i 2 à 3 Aar, da den ved en i endnu flere Aar fortsat Forbrænding frembringer en ikke ubetydelig Mængde Ukrudt, især den saakaldte Tubsekaal (Bitterling), der kan blive saa stærk, at den tildeels vælter Kornet. Fremdeles har jeg gjort den Erfaring, at hvor Mosejord mindre bestaaer af forraadnede Plante dele, men derimod er jern- eller svovlholdig (hvilket i Almindelighed er let fjendeligt ved Jordens røblige Farve, selv i det allerøverste Lag og der- ved, at de ellers i Tørvejord almindelige Trævler, Rødder og Blade mangle), der vil Forbrændingen kun lykkes 1 à 2 Aar og den bliver endda kun partiel, frembringer ikke et Afslag over hele Ageren og er i det Hele vanskelig at udføre; som Følge heraf bliver Udbyttet altid ringere, og fortsætter man Forbrændingen flere Aar vil man aldeles Intet avle, men endog bevirke, at Græsset efter Afdrivningen aldeles ikke vil groe sammen, men kun pletviis fremvise en ringe Grønsvær. Efter en saadan for længe drevne Forbrænding er Jorden af ringe Værdi og jeg vilde tilraade, for atter at gjøre den productiv, efter Udlægningen med Timothei, Fløielsgræs, Engrævehale, Bøvergræs, Zittergræs etc., aarlig at paafjøre et godt Lag af sandblandet Skovlgjødning. Hvor Tørvejorden altsaa er af betydelig Dybde, humusrig, ikke svovlet eller jernholdig, eller i det Hele indeholder mineraliske Substantier i stor Mængde, kan Forbrændingen, uden Skade for Mosens Frugtbarhed, ofte gjentages.

ad 3. Paa denne Egn ere mig flere Steder bekendte, hvor Mosebunden, ved for hyppig Forbrænding, er bleven ufrugtbar, men disse Moser ere, som ad 2 anført, af en jernholdig Bestaaffenhed, og ikke egentlig Tørvemose (Klyne), men afgive kun et i alle Henseender daarligt Brændmaterial.

Ufrugtbarheden ytrer sig derved, at Korn aldeles ikke vil groe og det saae Græsfro efter Udlægningen, selv om dette kun er Timothei, der bedst egner sig for Mosejord, ikke groer sammen, ja ofte aldeles ikke groer. Et saadant Stykke Jord er næsten uden al Værdi og vil vanskelig atter kunne frugtbargjøres; dette vil dog bedst kunne ske ved Paafjersel af Compost, hvis Hovedbestanddeel er Sand, eller maaskee alene Sand i tilstrækkelig Mængde og senere Mergel; at paafjøre Mergelen strax uden Sand vil være uden Virkning.

Men foruden saadanne jernholdige Mosegrunde, der ved Forbrænding ere blevne ufrugtbare, er mig en Engstrækning bekendt, der ved Forbrænding er bleven aldeles ødelagt. Engen var før Forbrændingen almindelig Gøesteng af en mager Bestaffenhed (omtrent 2 Læs Hø pr. Td. Land); Eieren havde i Holsteen seet Forbrænding og anvendte nu denne paa sine Enge, idet han omploiede og brændte det Hele, og fortsatte dette i en 5 å 6 Aar; i Begyndelsen avlede han brillant, men for stedse at forøge Udbyttet, brændte han i den Grad, at han, efter ovennævnte Tidrum's Forløb, havde naaet Sandet, endskjøndt den brændbare humusrige Moderjord eller Madjord havde havt en Dybde af indtil 1 Alen, og Følgen blev, at Engen for Tiden er aldeles ufrugtbar og kun hist og her producerer en vantreven Syrebuss, da Undergrunden, som nu er bleven Moderjord, er hvidt suurt Sand, der endnu vilde, først efter mange Aars Forløb ved Mergling og Gjøbning, kunne gøres til daarlig Algermark, især da Grunden, som sagt, er suur og Vandafledningen vanskelig.

ad 4. Hvor Jordbunden er jevn er Fremgangsmaaden denne: om Sommeren forud eller senest om Efteraaret ploies Mosebunden i ikke for brede Agre (omtrent 8 å 10 Alen brede), imellem hver Agrer kastes en Grøft af Dybde og Brede efter Mose's Vandholdighed, og den opkastede Jord spredes over Agrene, som dernæst ligge Vinteren over for at skjønnes af Frostens og Atmosfærens Indvirkning. Om Foraaret, saa tidligt, som Veiriget tillader det, harves Jorden dygtigt, og

naar den derpaa har opnaaet fornøden Tørhed (circa 14 Dage à 3 Uger efter Harvningen) tænder man Ild, idet man sammenfatter smaae Hobe af tørre Furestykker og Græsterrv midt paa Ageren, antænder disse, og naar de ere i fuld Brand spreder man dem over Ageren imod Vinden, for ikke at generes af Røgen. Det afhænger af Veiret og Jordbundens Tørhed, hvorlænge denne brænder, men frembringes ikke et Afslag af idetmindste $\frac{1}{2}$ Tommes Tykkelse, før Forbrændingen gjentages. Man saarer dernæst Havren i Aften og harver denne godt ned; men man maa paasee, at Ilden er aldeles udgaaet førend Hestene komme derpaa, og om fornødent, slukke de endnu brændende enkelte Steder med Vand, da man har Exempler paa, at Ilden ved Ligegyldighed i denne Henseende har brændt dybe Huller ned i Mosen. — Hvor Jordbunden er saa ujern eller saa sumpig, at man ikke kan pløie den, lader man den efter Udgrøftningen enten grave eller hakke med et trekantet til begge Sider skarpt Instrument, liigt et Hylpejern, hvorved Grønsværen til en Dybde af $1\frac{1}{2}$ Tomme haffes af og vendes om og dernæst fortsættes paa ovennævnte Maade, idet Hafningen træder istedetfor Pløining og Harvning. Heromkring bliver mangt et Stykke Mosebund og Kjør, der ellers laae hen uden Nytte, paa denne Maade anvendte, og mangan Trave Havre bliver avlet med ringe Møie og Udgift og forøger Bondens Gjødningskraft til hans Agerjord. Almindelig saarer man her Havre efter Forbrændingen og Straaet bliver som oftest længere og tættere end nogensohelst Havre, der avles paa Agermarken; men ogsaa Kornet er, om og noget lettere, meget brugbart til Foder, især naar man søger at faae Jorden brændt og Sæden lagt deri saa betids, at Kornet kan opnaae fuldkommen Modenhed (hvad just ikke altid er Tilfældet hos Bønderne her paa Egnen), og dette vil altid kunne skee, naar man brænder Jordbunden om Sommeren, før den til næste Aar skal besaaes med Havre. I Holsteen har jeg, ved god Vandafledning, avlet den bedste Provsti-Rug i brændt Jord, men her er dette ikke brugeligt, ligesaa lidt som Hvede, der ligeledes, ved

god Vandafledning, tilstræffelig Brænden og nogenledes gunstigt Veir om Foraaret lykkes godt.

ad 5. Andre Jorder, end de ovenanførte, har jeg ikke seet opdyrkede ved Forbrænding, thi en Fremgangsmaade jeg har seet anvendt i Slaugs Herred kan ikke regnes hertil; den nemlig, at man brækker et Stykke Hedejord, der dog sædvanligt alt tidligere har været under Ploven, men atter er bevoret med Lyng (saakaldet „furestaaren Jord“); efter at have gjort dette nogenledes beqvemt, skræller man i Nærheden et andet Stykke Hedejord og fjører Lyngtorvene sammen paa det opbrækkede Stykke i Hobe, der forbrændes, hvornæst Affen spredes og Kornet saaes; man avler derefter een Kjærv nogenlunde Spergel eller Boghvede, hvorefter Jorden atter ligger ud og bevores med Lyng, men at denne Fremgangsmaade i det Hele ikke er at anbefale, er indlysende. At man dernæst undertiden anvender Forbrændingen af Riis eller Lyng imellem 2 og 2 sammenpløiede Furer paa meget stærke Leerjorder for at skjørne disse, kan ligesaa lidt regnes til Opdyrkning af Jorder ved Forbrænding. Ved Forbrændingen af en dertil egnet Mose, Kjær eller lidet frugtbar Eng (hvor andre Forbedringer ikke kunne anvendes) kan man med liden Møie og Udgift betydelig forøge saavel sit Straafoder som sin Kornavl (uden at dette koster Gjøbning) til stor Vaade og Gavn for den egentlige Algermark. Det var ønskeligt, om denne Fremgangsmaade blev mere bekendt og mere anvendt, da store Strækninger i Jylland, der egne sig til Forbrænding, henligge aldeles uden Nytte, idet de ei engang afgive en brugbar Faaregræsning, og dog kunde de ved denne Behandling bringes til at afgive et temmelig betydeligt Bidrag til den ofte magre Algermarks Forbedring, ja selv til de mange Heders Opdyrkning?

Idet jeg saaledes slutter denne Beretning, tilføier jeg, at det meget skulde glæde mig, om min ringe Erfaring kunde tjene Andre til Nytte.

November 1855.

(Af Kammerraad, Amtsforvalter Hansen i Varde).

For at erholde de fornødne Oplysninger fra praktisk kyn-
dige Mænd her paa Egnen, til Besvarelse af de i det Konge-
lige Landhuusholdnings-Selskabs gunstige Skrivelse af 13de
October f. A. til Landbosforeningen i den nordre Deel
af Ribe Amt, fremsatte Spørgsmaal, angaaende hvorledes
de paa flere Steder i Jylland forekommende Hedemoser bedst
maatte kunne forberedes til Opdyrkning ved Hjælp af
Overskorpens Forbrænding, — opfordrede jeg, som
Landbosforeningens Formand, den 22de i samme Maaned, gjen-
nem Varde Avis, de Mænd i Øster-Vester- og Skads-Herreder,
der maatte kunne give paalidelige, paa Erfaring støttede Øster-
retninger i saa Henseende, til at meddele mig disse.

Efter denne Opfordring modtog jeg hoslagte Beretninger
fra efternævnte 6 Mænd:

- 1 fra Gaardmand Christen Thomsen i Bong, Skads Herred.
- 2 " Proprietair Stochholm paa Hesselmed, Vester "
- 3 " Gaardmand Jens Hansen i Gaarde, Øster "
- 4 " " Jens Jacob Geising i Tranberg, Skads "
- 5 " Proprietair Wiborg paa Søviggaard, Vester "
- 6 " " Møller Petersen i Boust Mølle, Skads "

Derpaa foredrog jeg Sagen i sin Heelhed i en General-
forsamling, som Landbosforeningen holdt den 23de November.

Af de i denne Forsamling tilstedeværende Medlemmer
vare ingen tilbøielige til, at gaae ind paa en nærmere Druf-
telse af denne Sag, fordi de — som Noget af dem sagde —
ikke tiltroede sig Erfaring nok, til fyldestgjørende at kunne be-
svare de foreliggende Spørgsmaal. — Det blev derfor overladt
mig, at udtrække af de modtagne Beretninger, hvad der i disse
maatte kunne skjønnes at staae i en saadan indbyrdes Harmonie,
at derpaa en nogenlunde tilstrækkelig Besvarelse af det Om-
spurgte kunde begrundes.

Senere har jeg modtaget en 7de Beretning fra en Mand i Stads Herred, nemlig Sognefoged Jørgen Pedersen i Narre, hvilken Beretning jeg ligeledes herred tillader mig at fremsende.

Forinden jeg nu fremhæver, hvad der i disse Beretninger, efter mit Skjønne, fortjener Dmærksomhed, og dertil knytter nogle enkelte Bemærkninger, vil jeg ikke unblade, at meddele den Erklæring, at de nævnte Mænd alle ere mig personlig bekendte som erfarne og paalidelige Mænd*).

Med Hensyn til det 1ste i det hie Selskabs Skrivelse fremsatte Spørgsmaal, da stemme Beretningerne Nr. 2, 3, 4, 6 og 7, saavidt jeg skjønner, deri overeens, at den faste brunagtige Mosebund, naar den har en Dybde af idetmindste $\frac{1}{2}$ Alen, er den bedste til Dpdyrkning ved Hjælp af Forbrænding.

Efter Beretningerne Nr. 2 og 5 maa det antages, at ogsaa den sorte Mosegrund og overhoved enhver Grund, som bestaaer af Torvejord, er stiftet til paa den Maade at forberedes til Dyrkning; imidlertid indeholder dog Nr. 5, paa 2det Spørgsmaal, det Svar: at Jord, som er jern- eller svovlholdig, kun lader sig forbrænde een à to Gange og endda kun med ringe Fordeel, samt at en fortsat Brænding paa saadan Mosegrund tilsidst vil medføre, at denne bliver aldeles ufrugtbar. Denne Forklaring findes ogsaa, med Hensyn til den meget svovlholdige Mosegrund, i Beretningen Nr. 7. I Nr. 1 og 4 indeholdes modsatte Anskuelser angaaende den med Lyng bevorede Mosebund, idet den Forste antager, at den Slags Mosegrund ikke er tjenlig til Forbrænding, medens den Anden forklarer, at en saadan Grund, naar den kan holdes tør, ogsaa med Nytte lader sig forbrænde.

---

*) Af de med Hr. Kammerraad Hansens ovenstaaende Skrivelse indsendte Beretninger er her ikkun optaget den foran meddelte, der er afgiven af Hr. Wiborg, da det Væsentlige af de øvrige, mere fortsatte Besvarelsers Indhold er gjengivet af Hr. Hansen.

Da Lyngplanten ikke trives synderlig paa fugtig Jordbund og da den bedste Mosegrund sædvanlig har en lav Beliggenhed, saa vil Spørgsmaalet vel ikke have megen praktisk Betydning.

Til det 2det Spørgsmaal meddeler Beretningen Nr. 2 det Svar: „Er Mosen nogenlunde fast, kan Brændingen uden Skade og uden at udtemme Mosens Frugtbarhed gjentages i 5 paa hinanden følgende Aar. Denne Mening udtales ogsaa i Beretningerne Nr. 4 og 5.

Imidlertid maa Ustadeligheden af den gjentagne Forbrænding dog vistnok være betinget af, at Mosegrunden har en tilstrækkelig Dybde, og af, at der ikke brændes mere end 2 à 3 Sommer hver Gang af Overflorpen.

Det sees ogsaa i de følgende Forklaringer at være en afgjort Sag, at formegen Brænding paa een Gang er skadelig.

Det 3die Spørgsmaal besvarer Beretningen Nr. 2 derhen, at den løse Mosebund ikke taaler at brændes i flere Aar efter hinanden, da den saa taber formeget af sin Frugtbarhed, og i Nr. 5 nævnes, som ovenfor bemærket, de jern- og svovlholdige Moser, som uskikkede til gjentagen Forbrænding. I Nr. 1 forekommer samme Bemærkning, som i Nr. 2, at gjentagen Brænding kan give Jorden formegen Aske og derved gjere den ufrugtbar.

Denne Beretning (Nr. 1) indeholder tillige, at Mosebrænding ikke bør fortsættes længere, end i 3 paa hinanden følgende Aar, men at Jorden, efterat have ligget i nogle Aar til Græs vært, kan brændes paa ny med Fordeel.

Denne Mening synes at have meget for sig. Efter hvad jeg ved Samtale med flere erfarne Mænd har hørt om Mosebrænding, antager jeg, at den hensigtsmæssigste Fremgangsmaade vilde være, paa den Mosegrund, som er bedst skicket til Odyrkning ved Forbrænding, at indskrænke denne til 3 Aar efter hinanden, og, i det første Aar at saae Havre, i det andet Aar Svergel og Turnips samt i det tredie Aar igjen Havre, med paasaet Græsfro (Timothei, Fløielsgræs, ja endog

Kløver). Jeg har selv, i det mindre, ved Hjælp af Afstegjødning, havt en frodig Kløveravl paa brunagtig Mosebund, uden Forbrænding.

Naar Jorden derefter havde ligget til Græsning eller Høflet i 3 Aar, troer jeg den med Fordeel kunde forbrændes igjen i et Par Aar, og den vilde da, hvor Mergel ikke haves, kunne forbedres med et godt Lag strid Sand, hvilket ogsaa Beretningen Nr. 7 anbefaler.

ad 4de Spørgsmaal: Sædvanlig have Tørvemoser en lav Beliggenhed og en kold Undergrund. Hvor dette er Tilfældet, maa der altsaa først sørges for en nogenlunde tilstrækkelig Vandafledning. Denne søger man at tilveiebringe ved at inndele Mosen i Agre paa 12—15 Alens Brede og ved at grave Grøfter imellem disse. Den opkastede Jord haffes istykket paa Ageren, og naar dette Arbejde skeer i den tidlige Foraarstid, vil Jorden i Sommerens Løb henimuldre noget og siden ved gjentagen Hævning kunne bringes til en større Oplosning. Derefter pløies Jorden for saaledes at ligge Vinteren over (Beretningen Nr. 1). Udføres Indkastningen af Agrene tidlig paa Efteraaret, da vil Frostens i Vinterens Løb bevirke paa den opkastede Jord, at denne opløser sig endeel, hvorefter der da saa tidlig som muligt om Foraaret maa harves og pløies og naar den pløiede Jord er nogenlunde tør igjen harves. Her tillader jeg mig ordlydende at referere hvad Proprietair Stochholm i sin Beretning har yttret. — Han siger:

„Jorden pløies een Gang, helst om Foraaret, da den efter Foraarspløiningen hurtigere bliver tør til Brænding, og naar den er nogenledes tør, harves den saa fin, som muligt, da den derved ikke brænder saa dybt, fordi Jorden strax nedenunder beholder en passende Fugtighed hos sig, som afsværger Jlden fra at trænge ned.

Brændingen skeer her paa følgende Maade: Naar Jorden er tør til ovenpaa og det en Dag blæser en nogenlunde jevn Vind, samles med en Rive, ved den Side Binden blæser fra,

nogle smaa Dyrger af den ovenpaa tørre Jord, hvori der tændes Ild, og naar dette er brændt i Gløder, udspredes det med en Spade over Jorden; den derved opstaaede Brænding vedbliver man at holde vedlige, ved med en Spade at kaste de fremkomne smaa Gløder fremad paa den øvrige Jord, for derved at udbrede Branden og faae det jævnt brændt; thi naar Ilden blot kan komme over det, saa jo mindre jo bedre, da den (Jorden) ved at blive formeget brændt bliver ufrugtbar.

Er Jorden derimod af en mindre brændbar Bestaaffenhed, da bruges den Maade, at sammenrive smaa Dyrger over hele Pletten, og naar disse ere brændte i Gløder, udjevnes samme over det Hele, for derved at frembringe Brændingen“.

ad 5te Spørgsmaal. Derpaa svarer Proprietair Stockholm:

„Skjøndt her paa Egnen ikke er taget nogen Jord til Opdyrkning, uden alene Mosejorder, fordi vore Heder ere sandede, er, saavidt mig bekjendt, denne Opdyrkningsmethode (Forbrændingen) foretaget med Held paa Jyllands maarede Hedejorder, der rimeligviis, formedelfst deres høie Beliggenhed, lettere lade sig bearbejde og tidligere ere stiftede til at brændes, end Mosegrunden“.

Hertil skal jeg kun tillade mig at bemærke, at Forbrændingen paa Hedejorder af den nævnte Bestaaffenhed vel kan være nyttig een eller to Gange, som Forberedelsesmiddel, hvor Mergel ikke haves; men foretages den oftere, udtømmer den vistnok Jordens Frugtbarhed formeget.

Med Forbrænding af Jorder maa man i det Hele taget gaae forsigtig frem. Det er mig bekjendt, at Flere i saa Henseende have begaaet store Feil, hvorved Brændingen er kommen i Miscredit.

Endnu maa jeg tillade mig at erindre, at den Anviisning, som en af Beretningerne indeholder, om, at „fride til Pløining saasnart Ilden er sluffet“ neppe er den rette. Den modsiges ogsaa i Beretningen Nr. 4. Jeg har i saa Henseende talt

med Proprietair Stockholm, og han er enig deri, at der paa den brændte Jord bør saaes i Affen og at denne derefter bør høves ned med Sæden, ligesom han og indrømmer, at Tromling, som sidstnævnte Beretning anbefaler, kan være meget nyttig.

Den 16de Febr. 1856.

6.

(Fra en Comité i Hjørring Amt).

Efterat Hjørring Amts landøkonomiske Selskab havde modtaget det Kongelige danske Landhuusholdnings-Selskabs meget ærede Skrivelse af 13te Octbr f. A., angaaende Forbrænding af Hedemøser o. s. v., nedjatte Selskabet en Comité, bestaaende af dets Formand, Etatsraad Nyholm, Proprietair Keller til Lundegaard, Salicath fra Toftegaard, Jensen til Næs og Lemberg fra Boller, til hvilken det blev overdraget, at besvare de i bemeldte ærede Skrivelse fremsatte Spørgsmaal.

Comiteen har i et Møde i Dag drøftet disse Spørgsmaal, og tillader sig herved allerærbødigst at fremsætte det Resultat, hvortil den er kommen.

Angaaende det første Spørgsmaal: „Hvorledes maa Mosegrunden være bestaffen for at den med Fordeel kan opdyrkes ved Hjælp af Forbrænding?“, antog man, at forat Mosegrunden med Fordeel kunde opdyrkes ved Hjælp af Forbrænding, maatte den være sammensat af Lyng, Bors, Gnebærriis og Etkjægbanker, som bestaaer af et stærkt Lag Mos. — Hvor Forbrænding var anvendt paa Mosegrund, der ikke havde disse Giendommeligheder, havde det viist sig, at Forbrændingen, naar den ikke stete i for stærk et Maal, kun ledede til at give et Qvantum Halm, som sjelden afgav nogen Næring for Creaturene, idet Arene, istedetfor at stude igjennem, visnede bort.

Hr. Salicath anførte, at han paa Toftegaard havde forbrændt et stort Areal, som bestod af rød løstrevlet Torvejord i en Dybde af $\frac{1}{2}$ Allen, hvorunder befandtes et stort Lag Leer- og Sand-Mergel, der var blandet med Muslingfaller, og her havde Forbrænding viist et særdeles godt Resultat, hvilket for-

mentlig fremkom ved, at Forbrændingen var skeet saa dybt, at Bloven kunde faae fat i denne Mergel, og derved denne sammenblandes med Tørvejorden.

Til 2det: „Kan denne Brænding uden Skade og uden at udtømme Moseens Frugtbarhed gjentages? og hvorledes maa Mosebunden i saa Fald være bestaen?“ antog man, at en Gjentagelse af Brænding kun da uden Skade og uden at udtømme Moseens Frugtbarhed kunde anvendes, naar Mosebunden havde de ved Nr. 1 anførte Eiendommeligheder, og naar den først foretagne Afbrænding ei var gaaet for dybt og Bunden vedvarende bestaaer af god Tørvebund.

Til 3die: „Gives der Mosebund (ikke Sandhede) i Jylland, som efter at have givet nogle Afgrøder efter Forbrændingen udtømmes og bliver ufrugtbar?“ antog man, at hvor Mosegrunden ei havde de ovenfor anførte Eiendommeligheder, blev den efter Forbrændingen ufrugtbar.

Til 4de: „Hvilken er eventualiter den hensigtsmæssigste og mindst bekostelige Opdyrkningsmethode for saadan Jordbund?“ formener Man, at hvor Tørvemosen har været besat med mange og store Tuer, har det været hensigtsmæssigst, at afskjære disse, og da ved enten at sætte dem i Kofke eller at sprede dem ud og sætte Jld paa dem, og snarest muelig efter denne Afbrænding pløie Jorden for at afværge, at Aften blæser bort. Hvor der ikke har været saadanne Tuer, har den mindst bekostelige Opdyrkningsmethode været, først at pløie Mosen og derefter brænde den, og dette er paa den letteste Maade skeet ved at sætte Jld paa den opfaste Jord ved Grøstefanten, og da udsprede denne paa Algeren, helst under en jevn Blæst.

Til 5te: „Hvilke andre Jorder, end Mosebund, kunne hensigtsmæssig opdyrkes ved Hjælp af Forbrænding?“ antog man, at denne Forbrænding ikke hensigtsmæssig kunde anvendes paa andre Jorder, end den omtalte eiendommelige Mosebund, uden for saavidt, at man ved Heders Opdyrkning var nødt til at afbrænde den paa disse staaende Lyng, Enebærriis og deslige, for at kunne behandle Jorden med Bloven. Nyholm

anferte imidlertid, at han, istedetfor at afbrænde Lyngen forinden Pløiningen, havde anvendt den svenske Afstjæringsmethode af Lyngen, som bestaaer i at afstjære Overfladen meget tyndt i Tørv, saa at de indeholdt saa liden Mæj Jord, som muligt, og da sætte disse i Stak, og afbrænde dem og udsprede Asken jævnt paa Jordens Overflade og derpaa uopholdelig pløie Jorden, for, saavidt muligt, at blande Asken med denne. — Denne Methode havde for ham viist sig meget fordeelagtig, navnlig ved at Jordens Behandling til Sæd derefter var kunnet skee strax, og med liden Omkostning.
